

REFAH DEVLETLERİNİN DİNAMİK DENGESİ: SOSYAL HARCAMALAR İÇİN GELENEKSELLİK ENDEKSLERİNİN HESAPLANMASI

Doç. Dr. Zafer ÇALIŞKAN

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

caliskan@hacettepe.edu.tr

ÖZET

Son yirmi yılda birçok çalışma refah devletlerinin geleceği üzerine odaklanmıştır. Bu kaçınılmaz olarak ideal refah devletlerinin ya da rejimlerinin ne olması gerektiğinin sorulmasına neden olmaktadır. Bu çalışma bu sorulara yanıt verebilmek için refah devleti rejimlerinin teorik bir incelemesini sunmakta ve kamu sosyal harcamalarının dinamiğini 1986-2009 döneminde araştırmak için birikimli harcama deneyim fonksiyonunu kullanmaktadır. Birincisi tek ve ideal bir refah devleti rejiminin olmadığı ve ikincisi de refah devletinin en önemli göstergesi olan sosyal harcamaların bütün refah rejimleri için geleneksel yapılarını koruduğu olmak üzere özellikle iki önemli sonuç ortaya çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: Refah devletleri, sosyal harcamalar, geleneksellik endeksi

THE DYNAMIC STABILITY OF WELFARE STATES: COMPUTING TRADITIONALITY INDEX FOR SOCIAL EXPENDITURES

ABSTRACT

In recent two decades a significant number studies have focused on the future of welfare states. This is inevitably caused to ask what should be ideal welfare states or types. To answer these questions this paper present a theoretical investigation of the welfare states regimes and uses cumulative expenditure experience functions to explore the dynamics of public social spending for the period 1986-2009. Two general conclusions emerge in particular: firstly, that there are not unique and ideal welfare states regimes; secondly social expenditure as a main indicator of welfare states that preserve their traditional structures for all welfare state regimes.

Keywords: Welfare states, social expenditures, traditionality index

1. GİRİŞ

Küresel ya da ulusal düzeyde yaşanan iktisadi krizler yalnızca ekonomik anlamda değil, aynı zamanda sağlık, eğitim, sosyal koruma ve halk sağlığı gibi ülkelerin refah devletleri olarak tanımlanmasını sağlayan hizmetlerin kapsamını ve düzeyini de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla refah devletini geriletmiş varsayılan uygulamalarının sorgulanmasına neden olan kriz dönemlerinde yukarıdaki gibi sosyal alanlara yönelik harcamalar dikkat çekmektedir. Çünkü ilerleyen bölümlerde görüleceği gibi sosyal harcamaların düzeyi refah devleti uygulamalarında özellikle kamu politikalarının yönünün en önemli göstergesi olarak kabul edilmektedir. Kriz dönemlerinde sosyal harcamalarda kesintiye gidilmesi yönünde kamu bütçeleri üzerinde önemli bir baskı oluşmasına karşın, başta yoksullaşma olmak üzere sosyal yapıda meydana gelen çöküşün etkilerini ortadan kaldırmaya/hafifletmeye yönelik sosyal harcamaların da bir yandan artırılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Yani, kriz zamanlarında sosyal politikalar iktisadi ve sosyal yaşam üzerinde dengeleyici bir etki göstermektedir. Ancak bileşik kaplar benzeri, birinin hacimsel artışı diğerinin mutlak azalışını ifade eden bu olgulara bağlı olarak sosyal harcamaların tanımının ve kapsamının henüz büyük ölçüde açıklık kazanmadığını belirtmek gerekmektedir.

Bu durum büyük ölçüde ülkelerin farklılaşan sosyo-ekonomik, kültürel, toplumsal yapılarından ve sosyal yardım uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, emeklilik yaşının ülkeler arasında farklılık göstermesi sosyal harcamaların en büyük payını oluşturan bu harcamaların da değişmesine neden olmaktadır. Ya da yoksulluğun yapısı ve kapsamını belirleyen biçimde yoksulluk tanımlamalarındaki farklılaşma sosyal harcamaların yalnızca kapsamını değil aynı zamanda tanımını da değiştirmektedir. Yine de, birçok çalışmada olduğu gibi OECD ülkelerini kapsayan ortak tanıma göre, sosyal harcamaların sağlık, emeklilik için yapılan harcamalar ile yoksullara, işsizlere, iş göremeyen engellilere, evsizlere, emekli geliri olmayan yaşlılara yapılan ödemelerden oluştuğunu belirtmek gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı büyük ölçüde sosyal harcamalara dayandırılan refah devleti yaklaşımlarına bağlı olarak harcamalardaki değişmeyi ampirik olarak incelemektir. Bu çerçevede öncelikle izleyen bölümde refah devletinin hangi ölçütlere göre kavramsallaştığı ayrıntılı bir biçimde incelenecektir. İkinci bölümde ise, refah devletlerinin sınıflandırılmasında en önemli çıkış noktası olan sosyal harcamalar çalışma kapsamında yer alan ülkeler temelinde değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde ise, bir önceki bölümde yapılan sınıflandırmaya dayanarak ülke gruplarının sosyal harcamalardaki performansı birikimli harcama deneyim fonksiyonu ve

geleneksellik endeksi yardımıyla incelenecektir. Son bölümde de ampirik bulgulara dayanan değerlendirmeler yer alacaktır.

2. REFAH DEVLETİ: KURAMSAL YAKLAŞIM

Refah devleti kavramı görece bir anlama sahiptir. Ekonomik, politik, kültürel miras ile tarihsel gelişim dikkate alındığında, zamana ve ülkelere göre değişik şekillerde tanımlanabilir. Bu yüzden her bir devlet ve her bir birey refah devletini farklı şekilde yorumlayabilmektedir. Ancak refah devleti kavramları, özünde bir devlet ekonomiyeye ve vatandaşlarının refahına neden ve nasıl müdahale eder noktası üzerinde odaklanmaktadır. Devletin çeşitli mekanizmalarla müdahale zorunluluğu çıkış noktası kabul edildiğinde refah devletinin amacı, zorunlu devlet mekanizmalarıyla çeşitli gruplar arasında gelirin yeniden dağıtılmasını ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için yasal düzenlemelerin yapılmasını ve kurumların kurulmasını sağlamaktır (Özdemir, 2007: 17).

Bireyleri ve toplumu risklere karşı koruma esasına dayanan refah devleti üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde büyük ölçüde iki farklı bakış açısıyla karşılaşılmaktadır. İlki, refah devletinin ilk uygulamaları ve buna bağlı olarak refah devletlerinin ortaya çıkışıyla ilgilidir. Aslında bu biçimdeki bir sorgulama kaçınılmaz olarak refah devleti kavramının ne anlama geldiği ve sınırlarıyla ilgili saptamaların da yapılmasını gerektirmektedir. Diğer bakış açısı ise refah devletlerinin neye göre ve nasıl sınıflandırılacağı ile ilgili olup, son yıllarda üzerinde daha çok tartışılan ve ampirik çalışmalara dayanak oluşturan konudur. Refah devleti kökenlerinin izleri sanayi devrimi dönemine kadar gidebilmesine karşın, modern anlamda refah devletinin kavramsallaşmasının yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda uygulama alanlarının da genişlemesine bağlı olarak II. Dünya Savaşından sonra gerçekleştiğini görmekteyiz.

Öncelikle refah devletinin çıkışındaki en temel nedeninin sosyal devletin olmazsa olmaz koşulu kabul edilen daha eşitlikçi bir toplum yaratma amacı olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Ancak bu biçimdeki bir saptama bile refah devletinin faaliyet alanlarıyla ilgili bir sınırlamanın yapılamaması anlamına gelmektedir. Eşitsizliğin bir sonucu ve göstergesi kabul edilen yoksulluğun azaltılması ya da ortadan kaldırılması refah devletinin temel sorunsalı olarak algılandığı durumda ise modern olmayan anlamda İngiltere’de 1601’de çıkarılan Yoksulluk Yasaları (*poor law*) refah devletinin kurumsallaşması bağlamında ilk uygulamalarından biri kabul edilebilir.

Arts ve Gelissen’e göre (2002: 139) refah devletleri ender olarak büyük bir savaş sonrası ya da uzun uzadıya yapılan planlar sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak yazarlara göre refah devletleri daha çok sanayileşmiş

kapitalist devletlerde bir takım sosyal ve politik süreçlerin, adımların sonucunda belirmeye başlamıştır. Rosanvallon (2004: 21) ise, refah devletinin klasik koruyucu devletin derinleşmesi ve uzantısı olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yazar refah devletinin dinamiğini, tüm sosyal korumacı sistemlerin temelini oluşturacak düzeyde, toplumun gereksinimlerini azaltmaya ve risklerden kurtarmaya yönelik sınırsız bir programa dayandırmaktadır. Bu bakış açısı, refah devletlerini kapitalist sistem içerisinde analiz eden Barr'ın (1993: 432) refah devletinin bir amacının da piyasa mekanizmasının yarattığı etkisizlikleri ortadan kaldırmak olduğu yönündeki görüşüyle de büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, bu gibi sosyal politika alanlarında devlet tarafından gerçekleştirilen müdahaleler kaçınılmaz olarak refah devletleriyle ilgili sınıflandırmalara da yön vermektedir. Her ne kadar Gökbnar vd.'nin (2011: 159) belirttiği gibi sosyal koruma sistemlerinde kısmi daralmalar olsa da, devletin piyasa mekanizmasının taşıdığı sosyal ve ekonomik riskler ile bunların bozucu etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik müdahaleci ve düzenleyici rolü önem taşımaktadır. Dolayısıyla refah devletleri bir anlamda devletin ekonomik yaşama müdahalesinin kaçınılmaz olduğu, toplumsal yeniden dağıtımın sağlandığı ve toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlendiği bir “siyasal sistem” olarak karşımıza çıkmaktadır.

İktisat yazınında sıklıkla yer alan biçimde son yıllarda eşitsizliğin temelinde kapitalizm ya da küreselleşme olduğu düşüncesi veri kabul edildiğinde Esping-Andersen'in (1990) ve diğer benzer yazarların da refah devleti rejimlerini kapitalizmin ya da küreselleşmenin getirdiği eşitsizlikler temelinde sınıflandırması doğal bir süreç olarak görülmelidir. Bu yüzden Sinn'e (1995: 495) göre refah devleti sosyal hiyerarşiyi değiştirme işlevinden uzaktır ve yalnızca sosyal risklere karşı bir sigorta sağlamakla yükümlü olarak görülmelidir. Ancak günümüzde üzerinde daha fazla tartışılan konu refah devletinin tanımı ve bununla ilişkili olarak refah devleti rejimleri ya da tipolojisinin ne olduğunun ortaya konmasıdır. Gelişmiş kapitalist ülkeleri refah kapitalizmi olarak niteleyen Esping-Andersen'in “Refah Kapitalizminin Üç Dünyası” (*Three Worlds of Welfare Capitalism*) başlıklı eseri refah devleti sistemlerinin sınıflandırılmasına ilişkin olarak literatürde araştırmacılar tarafından en çok benimsenen ve kendisinden sonraki çalışmalara da sıklıkla kaynaklık eden çalışmadır. Her ne kadar Arts ve Gelissen (2002: 139) gibi yazarlar tarafından Esping-Andersen'in sınıflandırması bütüncül (*holistic*) bir özellik taşımadığı, yani refah devletlerine “kuş bakışı” yaklaştığı ve ideal olmaktan uzak olduğu yönünde eleştiriler getirilse de, refah devletleri için yapılan bu sınıflandırma en çok bilinen, kullanılan ve ampirik olarak test edilen yaklaşım olmuştur.

Refah devleti ile ilgili sınıflandırma çabalarında önemli bir yeri olan Esping-Andersen (1990), R. M. Titmuss'a benzer biçimde üçlü bir sınıflama

yapmıştır. R. M. Titmuss (1974: 30-32) refah devletlerini “kalıntı refah” (*residual welfare*), “endüstriyel başarı-performans” (*industrial achievement-performance*), “kurumsal-yeniden dağıtımçı” (*institutional redistributive*) olarak ülkelerin sosyal güvenlik programlarının niteliklerine göre üç farklı biçimde sınıflandırırken, Esping-Andersen (1990) ise, liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat rejim olmak üzere yine üç farklı ayırıma dayanan bir refah devleti sınıflandırması yapmaktadır.

Ancak Esping-Andersen’in ayırımının temeli refah devletlerinin oluşma süreçlerinin mantığına dayanmaktadır. Kuzey Avrupa ülkelerinde yaygın olan sosyal demokrat refah modeli (İskandinav modeli), örneğin sağlığı piyasa ilişkilerinden bağımsız kılmaya çalışmaktadır. Kıta Avrupa’sının muhafazakar refah devlet sistemi ise, korporatist bir sistemdir. Sosyal hakları piyasadan dekomüdfite (sosyal gereksinimlerin devlet gibi piyasa dışı kurumlar tarafından sağlanabilmesi) etmemesine rağmen, piyasanın da eleştirisini içerir. Sigorta sistemi ve varlık araştırmasına dayalıdır. Anglo-Amerikan sistemlerinde geçerli olan liberal model ise, klasik yoksulluk yasalarının bir uzantısıdır ve piyasadan kaynaklanabilecek olumsuz etkilere tampon olmaya çalışmaktadır (Özdemir, 2007: 131-33). Ancak Esping-Andersen’e (1990) göre refah devletleri arasındaki farklılığa neden olan tarihsel ve politik güçlerin gerisinde sosyal sınıflar, bunların arasında da işçi sınıfı ve işçi sınıfının politik süreçteki etkililiği de önemlidir.

Esping-Andersen’in refah devletleri ile ilgili sıralamasında “sosyal demokrat refah devletleri” sıralamanın üstünde yer alırken, onu “muhafazakar refah devletleri” ve “liberal refah devletleri” izlemektedir. Bu şekildeki bir sıralamaya temel oluşturan faktörler alışlageldiği biçimde tarihsel koşullar ya da ülkelerin yaptıkları sosyal harcamalar ve bunun GSYİH içerisindeki payı olmayıp yazarın geliştirdiği iki önemli ölçüttür. Bunlardan ilki dekomüdfikasyon (*de-commodification*) olarak adlandırılan ve bireylerin piyasadan bağımsız var olma durumunu gösteren kavram olup, bireylerin temel gereksinimlerin ve/veya ihtiyaçlarının piyasa güçlerine bırakılmaksızın sağlanabilmesini ifade etmektedir (Esping-Andersen, 1990: 23). Buna göre bireyler işgücü piyasasından kendi istekleri dışında ayrılmadıkları sürece potansiyel olarak iş, gelir ya da refah kaybıyla yüz yüze kalmamalıdır. Ancak burada ayırt edici nokta sosyal güvenlik sisteminin ve buna bağlı olarak yukarıdaki gibi sosyal güvenlik harcamalarının ülkelerin sınıflandırılmasında belirleyici olmasıdır. İkinci sıralama ölçütü ise, refah hizmetlerinden yararlananları katmanlar halinde tabakalaştıran (*stratification*) boyutudur. Bu ölçütler dikkate alınarak yapılan sınıflandırmaya göre Avustralya, ABD, Yeni Zelanda, Kanada, İrlanda, İngiltere gibi ülkeler liberal, İtalya, Japonya, Fransa, Almanya, Finlandiya, İsviçre gibi ülkeler muhafazakar-korporatist (Kıta Avrupası) ve Avusturya, Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç ve İsveç gibi ülkeler ise sosyal

demokrat (Kuzey Avrupa) tipi refah devleti görünümündedir (Esping-Andersen, 1990: 52).

Bu sınıflandırmaya göre liberal refah devleti sisteminde ise piyasa önemlidir. Bu yüzden devletin piyasaya müdahale etme koşullarını sınırlandırılmakta, yalnızca yoksullar için minimal bir devlet yardımı öngörülmektedir. Mütevazı ve yoklamalı sosyal yardımların, yani ihtiyaç sahiplerinin bazı yollarla saptanmasına bağlı olarak yapılan yoklamalı ödemeler (*means tested*) ve mütevazı sosyal güvenlik ödemelerinin yer aldığı bu modelde programların amacı piyasayı ve piyasaya girişi güçlendirmektir. Bunu da ya herkese düşük bir asgari gelir güvencesi vererek, ya da aktif olarak özel refah programlarına katkıda bulunarak yapar. Tarihsel olarak korpotarist bir yapıya sahip Almanya, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi ülkelerde ortaya çıkan korpotarist modelde devletin refah hizmetlerinde önemli ölçüde piyasanın yerini aldığı görülmekle birlikte, sosyal haklar, büyük ölçüde sınıf ve statüye bağlanırken, var olan statü ve sınıf farklılıkları refah uygulamalarıyla da sürdürülür. Sosyal-demokrat model ise, sosyal hakların en çok kurumsallaştığı ve yaygınlaştığı, sosyal ihtiyaçların piyasa dışından en çok sağlanabildiği modeldir. Modelin ortaya çıkmasındaki başlıca güç de bu ülkelerde sosyal demokrasinin toplumsal desteği ve uzun süreli iktidarındır. Burada piyasa ve devlet arasında, işçi sınıfı ve orta sınıf arasında ikili bir yapıyı kabul etmek yerine, yüksek standartlarda bir toplumsal eşitliğin sağlanması amaçlanır. Bu modelde refah rejimi çalışma eksenli olarak kurulmuştur. Çünkü bir yanda çalışma hakkı ile gelir güvencesi hakkı eşit statüdedir, öte yanda bu dayanışmacı, yaygın ve kurumsallaşmış sosyal hizmetlerin getirdiği büyük maliyetin karşılanması için de devlet bütçesine akması gereken büyük bir gelire ihtiyaç vardır (Koray, 2005: 37)

Esping-Andersen'in sosyal refah devletlerine ilişkin sınıflandırması bir takım yönleriyle eleştirilmektedir. Eleştirilerin genellikle teorik ve ampirik yolla olmak üzere iki noktada toplandığını belirtmek gerekir. Teorik anlamda tartışmaların odağında bazı ülkelerin bu sınıflandırmanın içinde yer alamayacağı ya da bir ülkenin aslında birden çok grupta yer alabileceği konusunda sınıflandırmaya dahil edilen ülkelerle ilgilidir. Ancak değişik yazarlar tarafından (Castles and Mitchell, 1993; Leibfried, 1992; Ferrera, 1996; Bonoli, 1997; Korpi and Palme, 1998) yapılan sınıflandırmalar olmasına karşın, bazı ülkeler her refah devleti sınıflandırmasında benzer konumda sayılmaktadır. Örneğin, Kanada ve A.B.D. bütün sınıflandırmalarda sosyal politikalar bakımından en düşük düzeyde hizmet sunan ülkeler kabul edildiklerinde liberal rejimler olarak değerlendirilirken, Danimarka, Norveç ve İsveç gibi ülkeler sosyal haklar konusundaki gelişmişliklerine ve tutumlarına göre sosyal demokrat rejimler, Almanya gibi ülkeler ise muhafazakar rejimler olarak nitelendirilmektedirler. Bamba'ya

göre (2007: 3-4), bütün bu farklı sınıflandırmalarda refah devletinin amacıyla ilgili ortak nokta bireylere sürdürülebilir bir gelir düzeyi yaratmak olmasına karşın, farklılaşmanın kaynağında refah devletine olan ampirik yaklaşım yatmaktadır. Nitekim Leibfried'in (1992) temel gelir, Castles ve Mitchell'in (1993) toplam harcamalar, Korpi ve Palme'nin (1998) yoksulluk düzeyi ya da Bonoli'nin (1997) sosyal harcamalar gibi refah devletleri rejimlerinin farklı yönlerini dikkate alan göstergeler kullanarak yaptığı çalışmalar bunun en önemli kanıtı kabul edilmelidir. Örneğin, Bonoli (1997: 352) literatürdeki refah devletleri tiplerine daha pragmatik yaklaşmakta ve gerçekte bir yandan ne kadar sosyal harcama yapıldığına diğer yandan ise bunun nasıl gerçekleştirildiğine yani sosyal güvenlik sisteminin finansmanın vergilerle karşılandığı Beveridge sistemi ve çalışanlardan kesintilerle finansmanı sağlanan sosyal sigorta sistemi olan Bismarck sistemi ayırımına bağlı olarak bir sınıflandırma yapılabileceğini belirtmektedir.

Refah devleti rejimi sınıflandırılmasında Esping-Andersen'in eleştirisi üzerine kurulan ve bu çalışmanın ampirik kısmında da kullanılan diğer bir sınıflandırma ise Ferrera (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ferrera'nın (1996) katkısı özellikle İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi çalışmalarda ihmal edilen ve kısmen muhafazakar rejimin bir alt grubu olarak görülebilecek Güney Avrupa ülkelerinin dikkate alınmasıdır. Bu yönüyle Ferrera (1996) tarafından geliştirilen refah devleti sınıflandırmasına göre ülkeler İskandinav, Anglo-Sakson, Bismarkyan ve Güney Avrupa ülkeleri olmak üzere dört grupta toplulaştırılmıştır. İskandinav tipi ülkelerde bireyler risklere karşı genel kapsam altındadır. Sosyal koruma vatandaşlık temelinde hak olarak kabul edilmektedir. Anglo-Sakson tipi refah devletlerinde sosyal güvenlik programları oldukça yaygın ve gelişmiştir. Bismarkyan refah devletlerinde ise sosyal güvenlik sistemi, kişinin işgücü piyasasındaki yeri ve aile sosyal politikaların belirlenmesinde önemlidir. Bireyler tarafından yapılan katkılar sosyal güvenlik sisteminin finansal sürdürülebilirliği için önemlidir.

Ancak Ferrera (1996) tarafından geliştirilen modelin en önemli yanının Güney Avrupa modeli olduğunu görmekteyiz. Bu modelin ayırt edici özelliği istihdam yapısına göre (mavi-beyaz yakalı, kendi adına çalışanlar, sanayi-tarım sektörü ya da kamu özel ayırımı gibi) çok yapı bir sisteme dayanması ama minimum sosyal korumanın olmaması ya da tanımlanmamasıdır.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde farklı refah devleti sınıflandırmalarının olduğu görülmektedir. Bununla beraber son yıllarda giderek artan ampirik çalışmalar kavramsal sınıflandırmanın ötesinde, daha somut kriterlerin geliştirilmesine neden olmuştur. Bunların gerisinde ise, Arcaño'nun (2011: 142) belirttiği gibi küreselleşme gibi dışsal ve özellikle yaşlılık, işsizlik, ekonomik büyümedeki yavaşlama, kamu bütçelerindeki

açıklar gibi içsel baskılar önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla sosyal politikalarda reform arayışlarının süreklilik kazandığı görülmektedir. Ancak bütün bu çabaların dayanağı olarak sosyal politikaların bunun da niceliksel halinin sosyal harcamalar olduğu belirtmek gerekmektedir. Refah devletleri ile ilgili araştırmalarda, bu devletleri sınıflandırmada çoğunlukla “sosyal harcamalar” dikkate alınmıştır. Bu durum özellikle refah devletlerinin tespitinde ve sınıflandırılmasında daha tutarlı yöntemlerin belirlenmesini sağlamaktadır.

3. REFAH DEVLETLERİNİN GÖSTERGESİ OLARAK SOSYAL HARCAMALAR

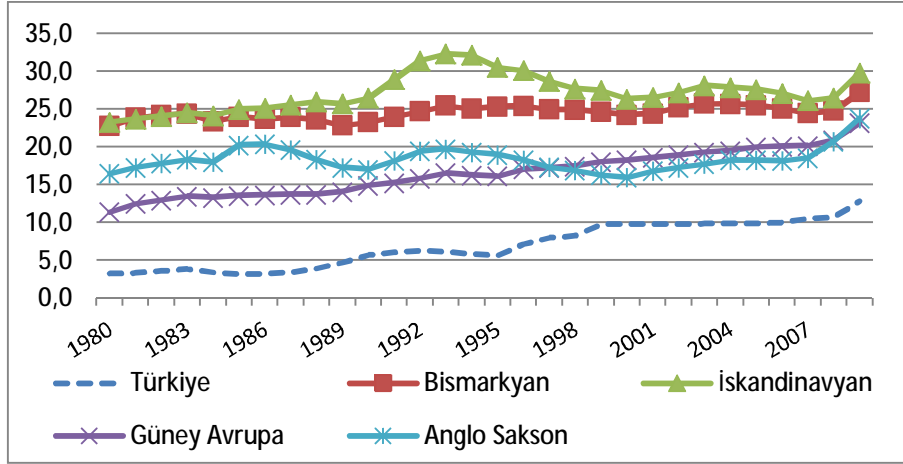
Refah devletinin varlığı ve gücü gerçekleştirilen sosyal harcamalarla özdeş sayılmaktadır. Ancak ülkelerin sosyal politika önceliklerinin değişikliğe uğramasıyla beraber sosyal harcamaların bileşimi de belli başlı harcama alanlarına bakılarak bir sınıflandırma yapılabilmektedir. OECD Sosyal Harcama İstatistiklerinin (SOCX) tanımına göre sosyal harcamalar emeklilik ödemeleri (*age-related cash*), çalışan nüfusa yapılan gelir desteği (*working-age cash*), yaşlılık (*old-age*), işsizlik (*unemployment*), aile (*family*) sağlık harcamaları (*health expenditure*) ve sağlık dışındaki diğer tüm sosyal hizmetler (*other service expenditure*) gibi harcamalardan oluşmaktadır (OECD, 2010).

Ferrera (1996) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre toplam kamu sosyal harcamalarının 1980–2009 yılları itibarıyla GSYİH içindeki payındaki değişim Grafik 1’de görülmektedir.¹ Ancak daha önce belirtildiği gibi sosyal harcamaların düzeyi ve finansman yöntemleri dikkate alındığında Türkiye’nin Güney Avrupa modeli içinde alınmasına karşın, Türkiye söz konusu dönemde harcamaların gelişiminin izlenebilmesi amacıyla Grafik 1’de ayrıca gösterilmektedir.

¹ Ferrera (1996) tarafından geliştirilen sınıflandırmada Bismarkyan modelde Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, İsviçre ve Lüksemburg; İskandinavyan modelde Danimarka, Finlandiya ve İsveç; Güney Avrupa modelinde İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan yer alırken Anglo-Sakson modelde İngiltere ve İrlanda olmak üzere toplam 15 ülke yer almaktadır.

Grafik 1: Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)

Kaynak: OECD Social and Welfare Statistics, 2011.

Görüldüğü gibi harcamaların GSYİH içerisindeki payı yıllar itibariyle dalgalanmalar göstermekle beraber çoğunlukla düzeyini korumaktadır. Bunun gerisinde yatan birçok unsur bulunmaktadır. Bu ülkelerde ekonomik, politik ve bölgesel gelişmeler bunların başlıcaları olarak sayılabilir. Ancak biraz daha ayrıntılı incelendiğinde Grafik 1'deki süreç üç farklı dönem itibariyle değerlendirilebilir. İlki 1980-1990 dönemidir. Refah devletleri üzerine yapılmış bütün çalışmalarda refah devletlerinin II. Dünya Savaşı sonrası altın çağını yaşarken, 1970'li yıllarda yaşanan krizlerle beraber önemli ölçüde gerileme kaydettiği ve bunun etkilerinin 1980'lerden sonra da sürdüğü sıklıkla belirtilmektedir. Kamu bütçeleri üzerinde sosyal harcamaların önemli bir yük sayıldığı ve beraberinde ülkelerdeki politik sürecin sosyal politika alanında daha liberal tutumlar benimsemesinin etkisiyle 1980'li yılların ortasına kadar kamu sosyal harcamalarının GSYİH içerisindeki payı, sonraki dönemlerle karşılaştırıldığında, sınırlı bir biçimde artmıştır.

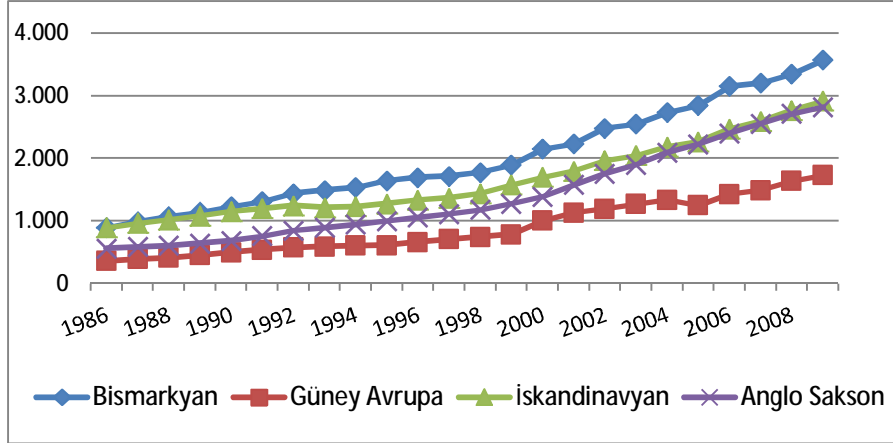
1990-2000 yılları arasındaki dönemde ise, 1990'ların başında yaşanan küresel krizin etkisiyle, bir dönem için harcamalar azalsa da, bir önceki döneme göre başta İskandinav grubu ülkeler olmak üzere bir artış söz konusudur. Bu durumun yaşlanan nüfusla beraber, artan işsizlik vb. faktörlere bağlı ortaya çıktığı söylenebilir. 2000 yılı sonrası dönemde, 1980 öncesi dönemlerin bolluk içinde geçen harcama miktarlarının yer almadığı, sınırlı artış oranlarının yer aldığı ama ülke gruplarının da birbirine yakınsadığı bir süreç görmekteyiz. Ancak refah devletleri içerisinde örnek modeller olarak görülen İskandinav ülkelerinde beklenilmedik hızlı bir düşüş

gerçekleşmiştir. Bunun en önemli nedenin ise, Caminada vd.'nin (2010: 544-548) ampirik olarak test ettikleri gibi Avrupa Birliği genişleme süreci ve buna bağlı olarak birçok alanda olduğu gibi sosyal politikalar konusunda da ortak bir politikanın benimsenmesi olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Sosyal harcamaların bileşenleri itibariyle bakıldığında ise refah devletlerinin sınıflandırılmasında sıklıkla vurgu yapılan ve ülkelerin sosyal politika önceliklerini yansıtan sağlık, yaşlılık, aile gibi alanlardaki gelişmeler aşağıdaki grafiklerde açıkça görülmektedir. Grup içindeki ülkelerin harcama miktarlarındaki farklılık genel eğilimi etkileyebilmektedir. Yine de, gerek grup düzeyinde ve gerekse de ülke düzeyinde bakıldığında demografik değişimin en önemli göstergesi kabul edilen yaşlanma ve buna bağlı olarak sağlık harcamaların toplam sosyal harcamaların yaklaşık % 45-50'sini oluşturduğu görülmektedir.

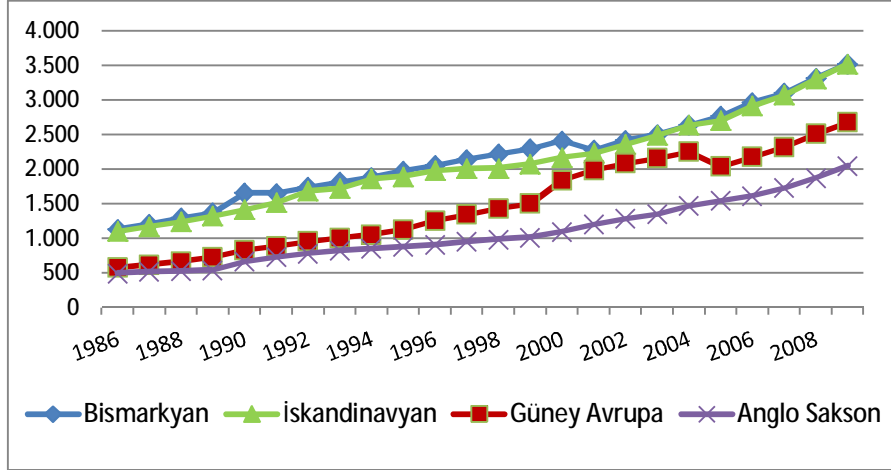
Grafik 2 ve Grafik 3'de görüldüğü gibi, Bismarkyan ile İskandinavyan ülkelerde hem sağlık hem de yaşlılık harcamaları göreceli olarak diğer iki grubun üzerindedir. Bunun en önemli nedeni bu ülkelerdeki yaşlanan nüfustur. Anglo-Sakson grupta yer alan İrlanda gibi Avrupa'da en fazla genç nüfusa sahip olan ülkeler ise, bu grupların ortalama olarak daha az harcama yapan bir yapıda olmasına neden olmaktadır.

Grafik 2: Sağlık Harcamaları

Kaynak: OECD Social and Welfare Statistics, 2011.

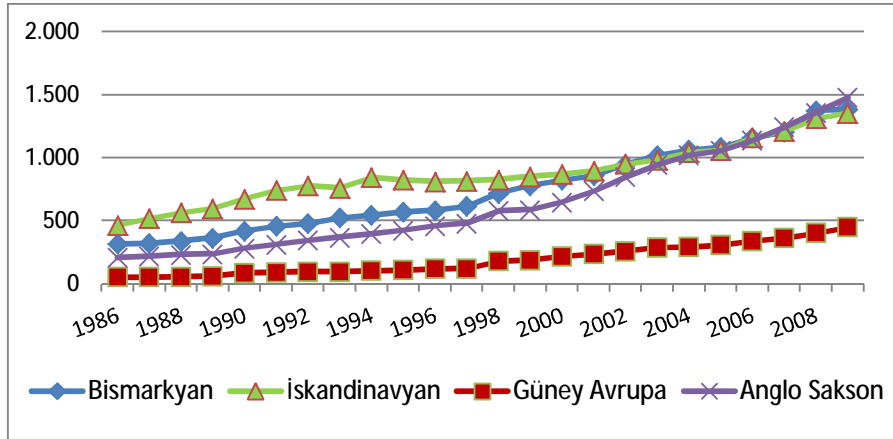
Grafik 3: Yaşlılık Harcamaları

Kaynak: OECD Social and Welfare Statistics, 2011.

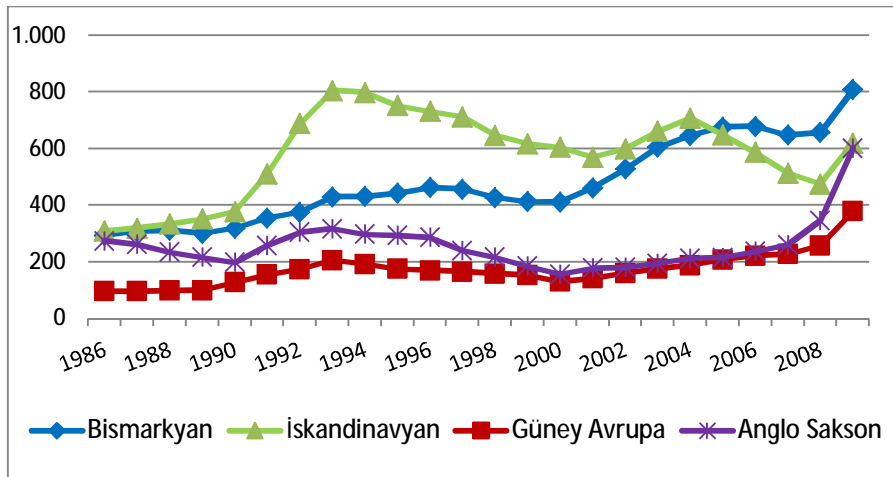
İşsizlik harcamaları ve aile yardımı harcamalarının özellikle İskandinav grubu ülkelerde daha fazla yer almasının nedeni ise, Einhorn ve Logue (2003: 204) tarafından bu ülkelerdeki sosyal politikaların yaşam kalitesinin korunması ve yükseltilmesi, aile ve çocuk refahının ön planda daha fazla tutulması amacıyla dayandırılmaktadır. Özellikle aile yardımı ve çocuk bakımına yönelik sosyal politika anlayışı görünürde bu alanda ülkeler arasında harcamaların farklılaşmasına yol açıyorsa da gerçekte refah devleti sınıflandırmalarına yön veren ayırımların önemli göstergeleri olarak kabul edilmelidir. Nitekim İskandinav ülkelerde bu tür yardımların amacı yalnızca ailenin refah düzeyini korumak, yükseltmek değil aynı zamanda kadın-erkek eşitliğinin ve tam istihdamın sağlanmasıdır (Guo and Gilbert, 2007: 308).

Grafik 4: Aile Yardımı Harcamaları

Kaynak: OECD Social and Welfare Statistics, 2011.

Grafik 5: İşsizlik Harcamaları

Kaynak: OECD Social and Welfare Statistics, 2011.

1990'larda yaşanan resesyonun etkilerinin daha ağır hissedilmesinin yanında, İskandinav ülkelerde işsizlik harcamalarının bu kadar fazla olmasının bir başka nedeni ise grup içindeki bazı ülkelerdeki istihdam politikalarının farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. İşsizlik yardımlarının yüksekliği, sendikalaşma gibi faktörler hem işsizlik yardımı harcamalarını hem de istihdam düzeyini güçlü bir biçimde etkilemektedir. Nitekim

Danimarka, Finlandiya, İsveç gibi ülkelerde çalışanların sendikalaşma oranları ortalama olarak % 75-80 düzeyindedir (Nickell et al., 2005: 6-7).

4. BİRİKİMLİ HARCAMA DENEYİM FONKSİYONU VE GELENEKSELLİK ENDEKSİ

Çalışmanın bu bölümünde sosyal harcamaların 1986-2009 yılları arasında zaman içindeki gelişimi incelenmiştir. OECD Sosyal Harcamalar İstatistiklerinden (SOCX) alınan verilerin bu dönemlerle sınırlı kalmasının nedeni, Ferrera (1996) tarafından yapılan refah devleti sınıflandırmasında yer alan ülkelere ait verilerin bu zaman aralığı için derlenebilmesidir. Ancak Ferrera'nın (1996) refah devletleri sınıflandırmasında yer alması da, Buğra ve Keyder (2003: 13-14) tarafından belirtildiği gibi sosyal politikaların uygulanmasında oldukça benzer bir yapı sergilemesi nedeniyle bu çalışmada Türkiye, Güney Avrupa modeline dahil edilmiştir. Önceki bölümde belirtildiği gibi sosyal harcamalar, OECD sınıflandırmasında yer aldığı gibi yani sağlık, işsizlik, aile ve geliri olmayan yaşlılara yapılan ödemeler olmak üzere dört grupta analiz edilmektedir.

Bu dört grupta refah devletlerinin kamu sosyal harcamalarıyla ilgili kararlılıklarını ölçmek için geleneksellik endeksinden yararlanılmıştır. Literatürde özellikle ülkelerin dış ticaret yapılarının sektörel analizinde kullanılan geleneksellik endeksinin (Günçavdı ve Çakmaklı, 2005; Gutierrez de et. al., 1997; Petersson, 2005; Akbar and Naqvi, 2000) son yıllarda eğitim ve sağlık gibi hizmetler sektörlerinin harcama yapılarındaki gelişmeleri değerlendirmek amacıyla da kullanıldığı görülmektedir.

Buna göre, gözlemlenen dönemde harcama değerlerinde düzenli biçimde artış veya azalış gösteren hizmetler, geleneksel yapıya sahip olmaktadır. Gözlemlenen dönemde harcama değerlerinde değişiklikler gösteren hizmetler ise, gelenekselleşen veya geleneksellikten uzaklaşan yapıya sahiptir. Harcama değerlerindeki kararlılıklarına göre, her sene aynı miktarlarda harcama yapılan hizmetler “geleneksel hizmetler”, harcama miktarları zaman geçtikçe azalan hizmetler “geleneksellikten uzaklaşan hizmetler” ve harcama miktarları zaman içinde artış eğilimi gösteren hizmetler “gelenekselleşen hizmetler” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda hizmetlerin geleneksellik yapılarını inceleyebilmek amacıyla, bu hizmetlere ait harcama değerleri yardımıyla “birikimli harcama deneyim fonksiyonu” hesaplanmaktadır (Bekmez ve Evkuran, 2011: 101). Birikimli harcama deneyim fonksiyonunu hesaplamak için aşağıdaki (1) no'lu denklemden yararlanılmaktadır:

$$C_{it} = \frac{\sum_{t_0}^t e_{it}}{\sum_{t_0}^{t_1} e_{it}} \quad (1)$$

(1) no'lu denklemde kullanılan t_0 simgesi, gözlemlenen periyodun ilk dönemini; t_1 simgesi, gözlemlenen periyodun son dönemini; e_{it} değeri, i. hizmet tarafından gözlemlendiğimiz t . yıl içinde yapılan harcama değerini göstermektedir. t_0 (başlangıç) döneminden t yılına kadar yapılan harcamanın, t_0 ve t_1 yılları arasında yapılan toplam harcama içindeki payını gösteren c_{it} değişkeni, "birikimli harcama deneyim endeksi" olarak adlandırılmaktadır. Gözlemlenen dönem içinde ilk dönemden son döneme kadar her yıl için birikimli harcama deneyim endeksi hesaplanmıştır. Hesaplanan bu endeks değerlerinden, birikimli harcama deneyim fonksiyonu çizimleri elde edilmiştir. Bu fonksiyonların yorumlanabilmesi için, 45'lik açıyla bir doğru çizilmektedir. Birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının 45'lik doğruya yakın veya uzak olma durumlarına göre, hizmetlerin geleneksellik durumları belirlenmektedir. Fonksiyonun köşegene yakın olması, hizmetin geleneksel yapıya sahip olduğunu, köşegene uzak olması ise, geleneksellikten uzak olduğunu göstermektedir.

Birikimli harcama deneyim fonksiyonu, yalnızca t yılına ait olmadığından, yani incelenen dönemin başlangıç döneminden t yılına kadar gerçekleşen toplam harcama değerleri ile hesaplandığından bir çeşit birikimli dağılım fonksiyonu yerine geçmektedir. t_0 , yani başlangıç döneminde yalnız ilk dönemdeki harcama değerinin toplam harcamaya oranı hesaplanacağı için birikimli harcama deneyim endeksi küçük değerlerden başlayacak, ilerleyen dönemlerde bu endeks artacak ve son dönemde pay ile payda başlangıç-bitiş dönemleri harcama değerlerini göstereceğinden, yani birbirine eşit olacağından endeks 1 değerini alacaktır (Bekmez ve Evkuran, 2011: 102).

Hizmetlerin geleneksellik yapılarını incelemek için, birikimli harcama deneyim fonksiyonları dışında geleneksellik endeksinden yararlanılmaktadır. Elde edilen birikimli harcama deneyim endekslerinden, "geleneksellik endeksi" de hesaplanmaktadır. Geleneksellik endeksi, gözlemlenen dönem için i sektörünün birikimli harcama deneyim fonksiyonunu oluşturan birikimli harcama deneyim endeksi değerlerinin aritmetik ortalaması hesaplanarak elde edilmektedir (Bekmez ve Evkuran, 2011: 102). Geleneksellik endeksini hesaplamak için aşağıdaki (2) no'lu denklemden yararlanılmaktadır:

$$G_i = \frac{\sum_{t_0}^{t_1} c_{it}}{(t_1 - t_0) + 1} \quad (2)$$

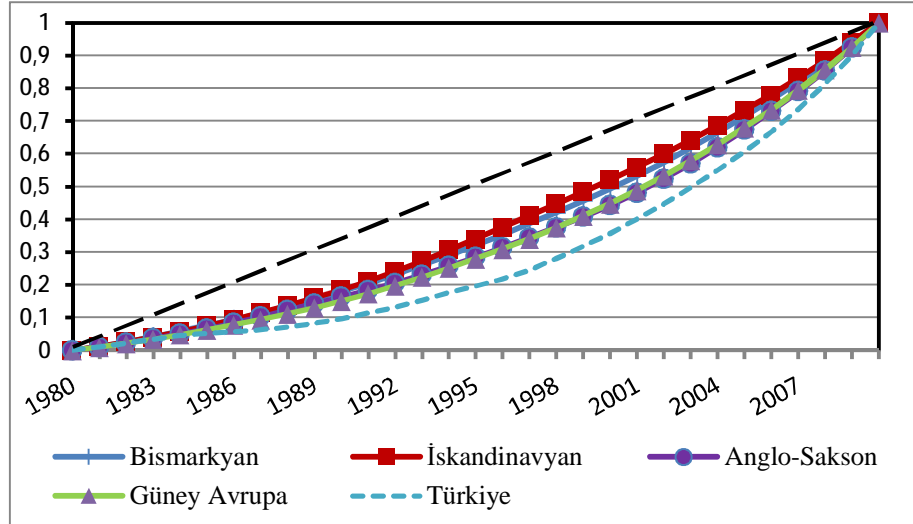
(2) no'lu denklemde t_0 ve t_1 gözlemlenen periyodun ilk ve son dönemini; c_{it} dışsallık yaratan hizmetlerin hesaplanan birikimli harcama deneyim endeksi değerlerini, G_i ise i . hizmetin geleneksellik endeksini göstermektedir. Geleneksellik endeksi, 0.5 değerine eşit veya yakın olma durumuna göre yorumlanmaktadır. Gözlemlenen dönemin başlangıç

dönemlerinden itibaren her dönem düzenli miktarlarda harcama yapılan geleneksel hizmetlerin geleneksellik endeksi, 0.5 ve bu değere yakın çıkmaktadır. Bazı hizmetlerin geleneksellik endeksi, hesaplanmış yöntemindeki birikimli yapıdan dolayı 0.5'ten yüksek çıkmaktadır. Bu durumda hizmetlerin hesaplanan geleneksellik endekslerine göre sıralaması yapıldığında, bu hizmetler, geleneksel hizmetlerden daha üst sıralarda yer almaktadır. Bu durumu engellemek amacıyla geleneksellik endeksleri 0.5'ten yüksek çıkan hizmetlerin, geleneksellik endeksleri 1'den çıkartılmaktadır. Böylece, bu hizmetlerin, geleneksel yapıdan uzaklıkları geleneksellik endekslerine yansıtılmaktadır. Sonuç olarak geleneksellik endeksleri, hizmetlere yapılan harcama miktarlarına göre geleneksel olmayan durumdan geleneksel olma durumuna doğru 0 ile 0.5 arasında değerler alacak ve hizmetlerin geleneksel olma durumlarına göre sıralaması yapılabilecektir. Hizmetlerin hesaplanan geleneksellik endekslerinde de, bu uygulama yapılmaktadır (Bekmez ve Evkuran, 2011: 102)

5. REFAH DEVLETLERİ İÇİN GELENEKSELLİK ENDEKSLERİNİN HESAPLANMASI

Bunun için ilk olarak yukarıda görüldüğü gibi 1980-2009 yılları önceki bölümde refah devleti sınıflandırmasına dayanarak her bir refah devleti grubu için birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmış ve bu yolla birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının yer aldığı aşağıdaki Grafik 6 oluşturulmuştur.

Grafik 6: Sosyal Harcamalar Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Grafik 6 incelendiğinde bütün ülke gruplarının sosyal harcamalar yönünden geleneksel harcama yapısını sürdürdükleri görülmektedir. Ancak,

refah rejimlerine bakıldığında İskandinav ülkelerinde sosyal harcamalar birikimli harcama deneyim fonksiyonunun bütün dönemlerde köşegene en yakın konumdadır. Bu, refah iktisadi literatüründe İskandinav ülkelerle ilgili diğer ampirik çalışmalar tarafından da ortaya konulan sonuçları destekler niteliktedir. İskandinav ülkelerini ise sırasıyla Bismarkyan grup ve daha sonra da Güney Avrupa ile Anglo-Sakson grup izlemektedir. Çalışmada Türkiye'nin sosyal harcamalar yönünden performansını göstermek amacıyla, ayrıca sosyal harcama birikimli harcama deneyim endeksi hesaplanmıştır. Grafik 6'de görüldüğü gibi, Türkiye için hesaplanan fonksiyon köşegene en uzak konumdadır. Bu durum Türkiye'nin sosyal politikaların yürütülmesi aşamasında daha az kaynak ayırdığını göstermektedir.

Refah devletleri tiplemesine bağlı olarak ayırımı yapılan ülkelere ilişkin geleneksellik endeksi değerleri ise aşağıdaki Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde Bismarkyan ve İskandinav refah rejimi ülkelerinin geleneksellik endeksi 0.5 değerine en yakın iki grubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, sosyal harcamalar sosyal politikanın en önemli göstergesi kabul edildiğinde hem Bismarkyan hem de İskandinav ülkelerde sosyal politikaların geleneksel bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Anglo-Sakson ve Güney Avrupa ülkeleri için geleneksellik endeksi değerleri ise Grafik 6'da birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının bir yansıması olarak 0.5 değerine daha uzak olduğundan ilk iki gruba göre daha az geleneksel sayılmaktadır. Türkiye'nin sosyal harcamalardaki kararlılığını görmek amacıyla hem birikimli harcama deneyim fonksiyonu hem de geleneksellik endeksi hesaplanmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin sosyal harcamalar yönünden daha az geleneksel bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

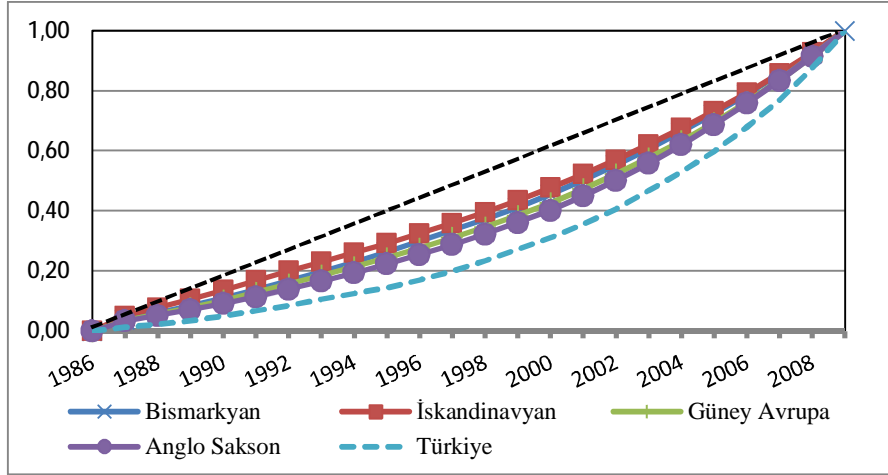
Tablo 1: Geleneksellik Endeksleri

Ülke Grupları	Geleneksellik endeksi
Bismarkyan	0.39
İskandinavyan	0.37
Anglo-Sakson	0.36
Güney Avrupa	0.33
Türkiye	0.28

Sağlık harcamaları yönünden refah devletlerinin kararlılıklarını değerlendirmek amacıyla dört farklı refah devleti tipolojisi için birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmış ve harcama deneyim fonksiyonları yardımıyla Grafik 7'de gösterilmiştir.

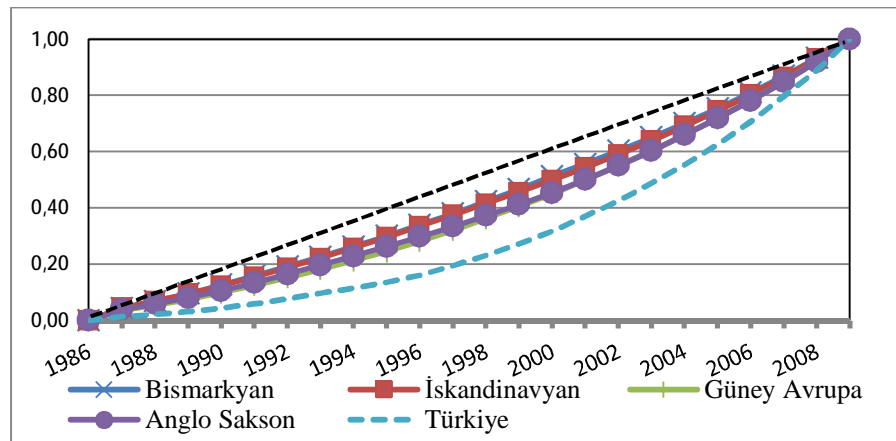

Grafik 7: Sağlık Harcamaları Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

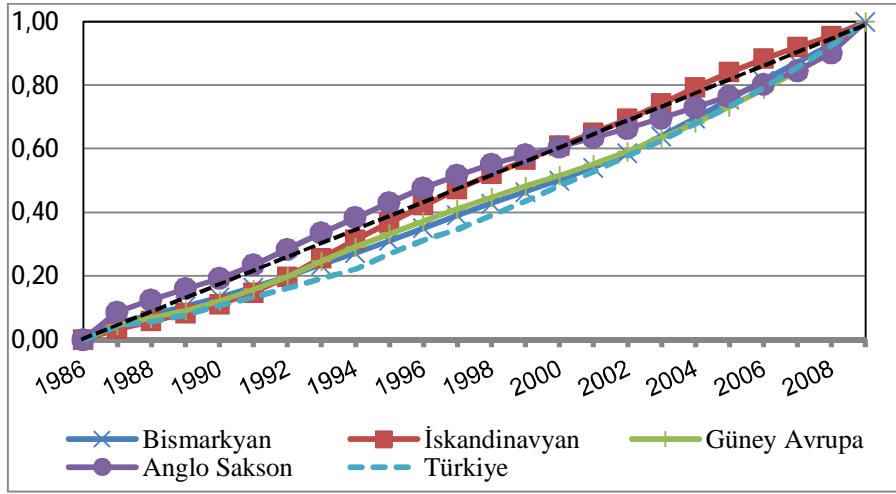
Her ne kadar İskandinav ve Bismarkyan grubu ülkelerde sağlık politikaları ve sağlık sistemleri farklılıklar gösterse de, sosyal harcamalar içinde sağlık harcamaları yönünden yine İskandinav grubu köşegene en yakın fonksiyonlara sahiptirler. Bu yüzden sağlık harcamaları bakımından geleneksel kabul edilmektedir. Nitekim İskandinav ülkelerinin refah devletleri sınıflandırmasında örnek gösterilmesinin gerisinde sosyal politikaların içinde sağlık politikalarının ayrı bir öneme sahip olması yatmaktadır. Yalnızca sağlık düzeyinin korunması ve yükseltilmesi değil, sağlıkta eşitsizliklerin azaltılması bu ülkelerde en önemli hedefler kabul edilmektedir.

Grafik 8: Yaşlılık Harcamaları Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

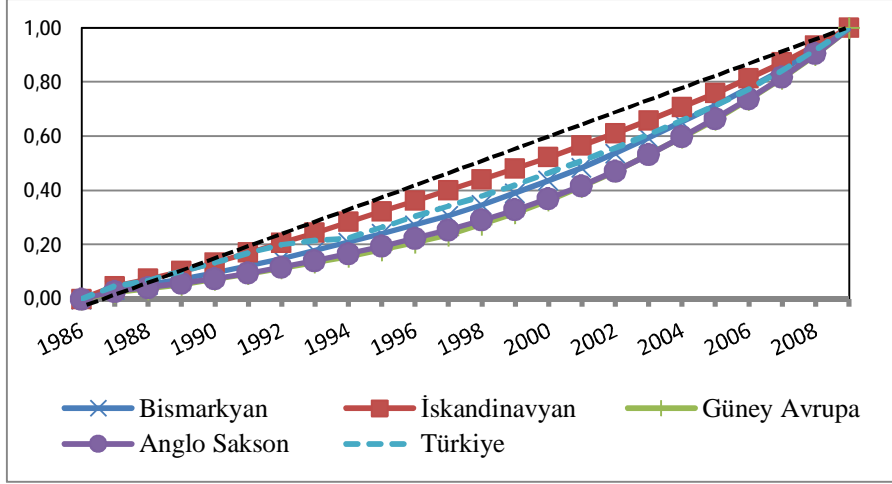
Yaşlılık harcamaları birikimli harcama deneyim fonksiyonları da sağlık harcamalarına benzer bir yapı sergilemektedir. Ancak 1990'lı yılların ortalarından sonra Güney Avrupa sınıflandırmasında yer alan ülkelerde bu harcamaların artmaya başladığı ve buna bağlı olarak fonksiyonun köşegene daha fazla yaklaştığı görülmektedir. Başta Yunanistan olmak üzere İtalya ve İspanya'nın yaşlanan nüfusun etkisiyle harcamalarını hızla artırdıkları görülmektedir. Türkiye ise sosyal harcamalar içerisinde belki de en az harcama yaptığı alan olarak dikkati çekmektedir.

Grafik 9: İşsizlik Harcamaları Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Toplam sosyal harcamalar içinde refah devletlerinin işsizlik harcamaları için hesaplanan birikimli harcama deneyim fonksiyonları ise Grafik 9'da görülmektedir. Anglo-Sakson grubu ülkeler dışındaki refah devletleri köşegenin altında yer almakla beraber 1990'lı yılların ortalarından itibaren köşegene giderek yaklaşmakta oldukları görülmektedir. Bunun nedeni bu harcamaların sürekli artmasıdır. Dolayısıyla bu ülkelerde işsizlik harcamaları geleneksellik yapılarını korumaktadır.

Grafik 10: Aile Yardımı Harcamaları Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Aile yardımı harcamaları bakımından İskandinav refah devletleri için hesaplanan birikimli harcama deneyim fonksiyonu köşegene en yakındır. İskandinav refah devletleri gibi diğer refah devletleri de geleneksel yapılarını korumaktadırlar. Ancak Türkiye'nin 1990'lı yılların ortasına kadar bu yapıyı korurken harcamaların azalmasına bağlı olarak İskandinav ülkelerine yakın olan yapısının bu dönemden sonra değişmeye başladığını görmekteyiz. Bunun en önemli nedeni ise 1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik (SYDT) Kanunu"dur. Bu kanunla beraber fakir, çaresiz ve muhtaç durumda olanlara önemli ölçüde yardımlar yapılmaya başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde ise yerel yönetimler eliyle yapılan yardımların da devreye girmesiyle harcamalar köşegene yakın seyretmiştir.

SONUÇ

Son yıllarda daha sık yaşanan küresel ekonomik krizlerin ülkelerdeki makroekonomik politikalar kadar işsizlik, yaşlılık, aile, sağlık gibi sosyal politika alanlarındaki uygulamaları da etkilediği düşünülmektedir. Bu nedenle sosyal politikalar ile ilgili en önemli gösterge kabul edilen sosyal harcamalar refah devletlerinin bu süreçteki dinamik yapılarını gözlemlemenin en iyi yolu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada sosyal harcamalar refah devletlerinin sosyal politikaları gerçekleştirmedeki dinamiğini sergilemek için kullanılmıştır. Ancak literatürde hangi devletlerin refah devleti olarak kabul edilmesi gerektiği ve bunların sınıflandırılmasıyla ilgili tartışmaların sosyal harcamaların yeterli bir gösterge olup olmadığının da önüne geçtiği görülmektedir. Bu çerçevede birçok araştırmacı tarafından farklı ölçütlere dayanan refah devleti

sınıflandırmaları yapıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmaların tek ortak noktası piyasa ekonomisinin eşitsizliklerin kaynağı olduğudur. Bunun dışında, refah devleti uygulamalarının ve sınırlarının sürekli değişmesi hangi ülkelerin hangi refah devleti sınıflandırmasına gireceği ile ilgili kuramsal tartışmaların sürekli hale gelmesine neden olmuştur. Bu çalışmada da birbirini tamamladığı düşünülen iki farklı refah devleti sınıflandırması ayrıntılı olarak tartışılmış ve sosyal harcamalar yönüyle refah devletlerinin yapısı sorgulanmıştır. Diğer yandan bu konudaki diğer bazı çalışmalardan farklı olarak Türkiye'deki sosyal politika anlayışı ve yerine getiriliş biçimi dikkate alınarak Güney Avrupa modeli olarak tanımlanan grupta yer alacağı varsayılarak analize dahil edilmiştir. Böylece özellikle Türkiye'nin söz konusu dönemdeki yapısı karşılaştırabilmiştir. Analiz sonucuna göre Türkiye'nin gelişmiş bir sosyal güvenlik sistemine sahip olmasına karşın diğer refah devletlerine göre daha az harcama yapan, sistematik bir yapıyı sergileyemediği ama harcamalar konusunda kararlı yapısını koruduğu söylenebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise, çalışmada ulaşılan sonuçlardan birincisi analize konu olan dönemde refah devletlerinin sosyal politika alanında büyük ölçüde harcama kararlılıklarını sürdürdükleridir. İkinci olarak toplulaştırılmış harcamalarda olduğu gibi kamu sosyal harcamalarının bileşenlerinin de kararlı bir yapıya sahip olduğu yani dinamik dengesini koruduğunu ve ülke gruplarının sosyal politika önceliklerini açık olarak yansıttığı görülmüştür. Bazı ülkeler yalnızca yoksulları gözeten sosyal politika anlayışını benimserken bazıları toplumda daha eşitlikçi bir sosyo-ekonomik yapıyı oluşturmaya yönelik politika izlemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Akbar, M. and Naqvi, Z. F. (2000). Export diversification and structural dynamic growth process, The case of Pakistan. *The Pakistan Development Review*, No:4, 573-589.
- Arcanjo, M. (2011). Welfare state regimes and reforms: A classification of ten European countries between 1990 and 2006. *Social Policy and Society*, 10, 139-150.
- Arts, W. and Gelissen, J. (2002). Three worlds of welfare capitalism or more? A state of the art report. *Journal of European Social Policy*, 12 (2), 137-158.
- Bambra, C. (2007). Sifting the wheat from the chaff : A two-dimensional discriminant analysis of welfare state regime theory. *Social Policy and Administration*, 41(1), 1-28.
- Barr, N. (1993). *The Economics of the Welfare State*, Stanford: Stanford University Press.
- Bekmez, S. ve Evkuran, S. (2011). Türkiye'de iskân, toplum refahı ve çevre koruma hizmetlerinin geleneksellik endekslerinin hesaplanması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 93 -115.

- Bonoli, G. (1997). Classifying welfare states: A two-dimension approach. *Journal of Social Policy*, 26 (3), 351-372.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi*, Ankara: UNDP.
- Caminada, K., Goudswaard, K. O. and Vliet, V. (2010). Patterns of welfare state indicators in the EU: Is there convergence?. *Journal of Common Market Studies*, 48 (3), 529-556.
- Castles, F. G. and Mitchell, D. (1993). Worlds of Welfare and Families of Nations **In F. G. Castles (Ed.)**, *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies* (p. 23-45), Dartmouth: Aldershot, 1993.
- Einhorn, S. E. and John, L. (2003). *Modern Welfare States: Scandinavian Politics and Policy in The Global Age*, Westport: Praeger Publishers.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton: Princeton University Press.
- Ferrera, M. (1996). The 'Southern model' of welfare in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6 (1), 17-37.
- Gutierrez de, P., Sheila, A. and Ferrantini, M. (1997). Export diversification and structural dynamics in the growth process: the case of Chile. *Journal of Development Economics*, 51, 375-391.
- Gökbunar, R., Özdemir, H. ve Uğur, A. (2008). Küreselleşme kısıcındaki refah devletinde sosyal refah harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2), 158-173.
- Günçavdı, Ö. ve Çakmaklı, C. (2005). Türkiye ekonomisinin dışsattım ve dışalım yapısının analizi: 1969-2002., 7. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi, <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/bildiriler.htm> adresinden, 13 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Guo, J. and Gilbert, N. (2007). Welfare state regimes and family policy: a longitudinal analysis. *International Journal of Social Welfare*, 16, 307-313.
- Koray, M. (2005). Görülmek istenmeyen gerçek: Sosyal refah politikaları ve demokrasi ilişkisi. *Çalışma ve Toplum*, 2, 27-59.
- Korpi, W. and Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and the strategy of equality: welfare state institutions, inequality and poverty in the western countries. *American Sociological Review*, 63, 662-687.
- Leibfried, S. (1992). Towards a European Welfare State, **In Z. Ferge and J. E. Kolberg (Ed.)**, *Social Policy in a Changing Europe* (p. 245-280), Frankfurt: Campus-Verlag.
- Nickell, S., Nuzianta L. and Wolfgang O. (2005). Unemployment in the OECD since the 1960s: what do we know? *The Economic Journal*, 115, 1-27.
- OECD (2010). *OECD Factbook 2010: Economic, Environmental and Social Statistics*, Geneva: OECD Publishing.
- OECD (2011). OECD Social and Welfare Statistics, 2011. OECDiLibrary. <http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd->

Z. Çalışkan / NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2 (2012) 218-239
Z. Çalışkan / Nevşehir University Journal of Social Sciences 2 (2012) 218-239

social-and-welfare-statistics_socwel-data-en adresinden, 15 Şubat 2015 tarihinde ulaşılmıştır.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul: İTO Yayınları, Yayın no: 2007-57.

Petersson, L. (2005). Export diversification and intra-industry trade in South Africa. *South African Journal of Economics*, 73(4), 785-802.

Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*, çev. Burcu Şahinli, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004

Sinn, H. W. (1995). The future of the welfare state. *The Scandinavian Journal of Economics*, 97 (4), 495-526.

Titmuss, R. M. (1974). *Social Policy: An Introduction*, New York: Pantheon Books.